

8.12.2004

913/4/03

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola

TUOMIOISTUIMEN MENETTELY VALTIOLLE TUOMITUN KORVAUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSSA

1

KANTELU

A pyysi 13.4.2003 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Vaasan hovioikeuden menettelyä vapaudenmenetyksestä suoritettavaa vahingonkorvausta koskevassa asiassa.

Hovioikeus oli velvoittanut A:n suorittamaan Suomen valtiolle oikeudenkäyntikuluja. A arvosteli sitä, että hovioikeudesta oli lähetetty hänelle tuomion mukana tilisiirtolomake, jolla hänen olisi tullut maksaa sanottu korvaus Oikeusrekisterikeskukselle. A:n mukaan hovioikeus oli näin ryhtynyt asiassa Suomen valtion asiamieheksi.

Kirjoituksen mukaan sakon täytäntöönpanosta annettu laki, jonka mukaisesti asiassa oli hovioikeuden ilmoituksen mukaan toimittu, ei soveltunut tapaukseen. A:n mukaan hovioikeus oli toiminut asiassa toimivaltansa ulkopuolella ja näin menettelemällä aiheuttanut tilanteen, jossa hän ei voinut pitää sitä enää puolueettomana. A ei ollut saanut Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan tarkoittamaa oikeudenkäyntiä puolueettomassa tuomioistuimessa. Lisäksi A pyysi tutkimaan, oliko viskaali B toiminut asianmukaisesti kieltäytyessään asian enemmästä selvittelystä.

A pyysi oikeusasiamiestä ryhtymään tarpeellisiksi osoittautuneisiin toimiin.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain soveltaminen

3.1.1

Tapahtumat

Seinäjoen käräjäoikeus on 8.11.2002 antamallaan tuomiolla velvoittanut Suomen valtion suorittamaan A:lle vahingonkorvausta vapaudenmenetyksen aiheuttamasta kärsimyksestä sekä oikeudenkäyntikuluja. Puhevaltaa valtion puolesta on käyttänyt Länsi-Suomen lääninhallitus. Käräjäoikeuden hylättyä osan A:n vaatimuksista, A on valittanut käräjäoikeuden tuomiosta Vaasan

hovioikeuteen. Hovioikeus on 27.2.2003 antamassaan tuomiossa hylännyt A:n valituksen ja velvoittanut hänet suorittamaan Suomen valtiolle oikeudenkäyntikuluja korkoineen.

Tuomion ohessa A:lle on hovioikeudesta lähetetty tilisiirtolomake sanotun korvauksen suorittamiseksi Oikeusrekisterikeskukselle. A:n asiamiehen tiedusteltua asian ratkaisukokoonpanossa mukana olleelta viskaali B:ltä, mihin tämä hovioikeuden menettely perustui, viskaali B on ilmoittanut sen perustuneen sakon täytäntöönpanosta annetun lain 5 §:ään.

3.1.2

Oikeusohjeita

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain soveltamisala on määritelty lain 1 §:ssä. Sen mukaan mainitussa laissa säädettyssä järjestyksessä pannaan täytäntöön seuraavat seuraamukset:

- 1) rikoslain (39/1889) 2 a luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti päiväsakoin vahvistettu sakko sekä uhkasakko, yhteisösakko, rikesakko ja kurinpitosakko (*sakko*);
- 2) sotilaskurinpitolain (331/1983) 44 §:n 2 momentissa ja 45 b §:ssä tarkoitettu maksu;
- 3) omaisuuteen tai rahamäärään kohdistuva menettämisseuraamus;
- 4) rikokseen perustuva valtiolle tuomittu korvaus;
- 5) muussa kuin rikosasiassa valtiolle tuomittu korvaus, jos virallinen syyttäjä on esiintynyt siinä virkansa puolesta;
- 6) valtiolle tuomittu korvaus, joka perustuu sen varoista suoritettujen oikeudenkäyntiin liittyvien kustannusten korvaamiseen;
- 7) rikosvahinkolain (935/1973) mukaiseen valtion takautumisoikeuteen perustuva saaminen vahingosta vastuussa olevalta.

Mainitun lain 3 §:n mukaan Oikeusrekisterikeskuksen tehtävänä on huolehtia tässä laissa tarkoitetusta täytäntöönpanosta ja käyttää muutenkin valtion puhevaltaa Oikeusrekisterikeskuksen täytäntöön pantavina oleviin seuraamuksiin liittyvissä asioissa. Valtion viranomaisen, jonka tehtävänä on valvoa valtion etua asiassa, voi kuitenkin ottaa huolehtiakseen valtiolle tai mainitulle viranomaiselle tuomittavan rikokseen perustuvan vahingonkorvauksen ja oikeudenkäyntikulujen korvauksen perimisestä tässä laissa säädettyssä järjestyksessä (*itseperintä*).

Lain 5 §:n mukaan, tässä laissa säädettyssä järjestyksessä täytäntöön pantavan sakon ja muun rahamääräisen seuraamuksen (*saatavan*) ensimmäisenä asteena määrävän viranomaisen, itseperinnästä huolehtivan viranomaisen ja rikosvahinkolain mukaisen valtion takautumisoikeuteen perustuvan saamisen osalta Oikeusrekisterikeskuksen on varattava maksuvelvolliselle tilaisuus maksaa rahamäärä heti.

Edelleen lain 11 §:n mukaan 5 §:ssä tarkoitettua maksutilaisuutta varattaessa sekä 7 ja 10 §:ssä tarkoitettua maksukehotusta annettaessa maksuvelvolliselle on annettava tilisiirtolomakkeella tai muulla vastaavalla tavalla saatavan maksamista ja maksusuorituksen oikeaa kohdentamista

varten tarvittavat tiedot siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

3.1.3

Hovioikeuden selvitys

Hovioikeus on viitaten sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n 5 kohtaan tuonut selvityksessään esiin, ettei sen tiedossa ole syytä, jonka vuoksi sanotun lain soveltuvuutta olisi arvioitava toisin tilanteessa, jossa valtion puhevaltaa käyttää muu kuin virallinen syyttäjä virkansa puolesta.

Selvityksen mukaan Länsi-Suomen lääninhallitus ei ollut ottanut huolehtiakseen valtiolle tuomittavan oikeudenkäyntikulukorvauksen perinnästä sakon täytäntöönpanosta annetun lain 3 §:n 2 momentin mukaisesti. Kun itseperinnästä huolehtivaa viranomaista ei ollut ja kun kysymyksessä ei ollut rikosvahinkolain mukainen valtion takautumisoikeuteen perustuva saaminen, velvollisuus varata maksuvelvolliselle tilaisuus maksaa rahamäärä heti oli selvityksen mukaan jäänyt hovioikeudelle.

Selvityksessään hovioikeus katsoo, ettei se ole toiminut kantelukirjoituksessa väitetyllä tavalla kantelijan vastapuolen asiamiehenä tai muuten ylittänyt toimivaltaansa.

Siinäkin tapauksessa, että lainkohtia tulkittaisiin toisin, hovioikeus on selvityksensä mukaan toiminut kantelijan eduksi. Selvityksessä todetaan hovioikeuden tuomion olevan heti täytäntöönpanokelpoisen ja tuodaan esiin, että maksutilaisuuden varaaminen ja maksuyhteystietojen ilmoittaminen helpottaa mahdollisen vapaaehtoisen maksun suorittamista. Selvityksessään hovioikeus viittaa Eduskunnan lakivaliokunnan mietintöön LaVM 9/2002, jossa on korostettu sitä, että myös hovioikeuksien tulee toimiessaan ensimmäisenä asteenä huolehtia siitä, että maksuvelvollinen saa ao. tilillepanokortin.

3.1.4

Oikeusministeriön ja Oikeusrekisterikeskuksen lausunnot

Oikeusministeriö on lausunnossaan todennut, ettei sakon täytäntöönpanosta annettu laki näyttäisi soveltuvan puheena olevaan asiaan. Oikeampi menettely ministeriön mukaan olisi ilmeisesti ollut se, että valtiota oikeudenkäynnissä edustanut viranomaisen olisi perinyt sille tuomitut oikeudenkäyntikulut itse. Tällöin täytäntöönpanoon olisi sovellettu tarvittaessa ulosottolain säännöksiä. Kuvattu menettely sopii lausunnon mukaan myös paremmin riita-asioiden oikeudenkäyntiin, jossa valtion tulee olla vastaajana samassa asemassa kuin muunkin vastaajan. Voimassa olevat säännökset ovat tämän tavoitteen toteuttamiseksi riittävät.

Oikeusrekisterikeskus on omassa lausunnossaan katsonut, että puheena olevan lain mukaisissa tilanteissa täytäntöönpano voisi aina tapahtua sakon täytäntöönpanosta annetun lain mukaisesti riippumatta siitä, mikä viranomaisen on käyttänyt asiassa valtion puhevaltaa. Oikeusrekisterikeskus toteaa, että lain soveltamisalaa koskevaa 1 §:ää tulisi tältä osin tarkentaa.

3.1.5

Kannanotto

Asiassa on kysymys siitä, soveltuuko sakon täytäntöönpanosta annettu laki puheena olevaan tapaukseen. Mikäli sanottu laki soveltuu, noudatettu menettely on ollut oikea.

Lain soveltamisalaa määrittävän 1 §:n kohdista kohta 5 on ainoa, jonka nojalla puheena oleva tapaus voisi kuulua mainitun lain soveltamisalan piiriin.

Mainittua säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 218/2001) todetaan, että kohdan mukaan lain soveltamisalan piiriin kuuluu muussa kuin rikosasiassa valtiolle tuomittu korvaus, jos virallinen syyttäjä on siinä esiintynyt virkansa puolesta. Esityksessä todetaan edelleen, että syyttäjän suorittama valtion puhevallan käyttäminen muissa kuin rikosasioissa on harvinaista. Yhtenä esimerkkinä tällaisesta tilanteesta esityksessä mainitaan, että syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain (422/1974) mukaan valtion puhevaltaa käyttää syyttäjä, jollei erityistä asiamiestä ole määrätty. Esityksen mukaan syyttäjän ajamat muut kuin rikosasiat ovat luonteeltaan sellaisia, että valtiolle korvattavaksi voivat tulla lähinnä kustannusten luonteiset oikeudenkäyntikulut.

Syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain 5 §:n 4 momentin mukaan puhevaltaa valtion puolesta korvausasiassa käyttää virallinen syyttäjä, jollei erityistä asiamiestä ole määrätty.

Mikäli valtion puhevaltaa asiassa olisi käyttänyt virallinen syyttäjä, sakon täytäntöönpanosta annetun lain soveltuminen tapaukseen olisi selvää. Puheena olevassa asiassa Suomen valtion puhevaltaa on kuitenkin käyttänyt Länsi-Suomen lääninhallitus. Sakon täytäntöönpanosta annetun lain soveltaminen tapaukseen näyttää siten olevan selvästi lain sanamuodon vastaista. Lain esitöistä ei myöskään saa tukea sille, että lain soveltamisalaa voisi tulkita lain sanamuodosta poikkeavasti. Sekä sakon täytäntöönpanosta annetun lain sanamuodon että säännöstä koskevan hallituksen esityksen valossa lain soveltamisala rajoittuu puheena olevan kohdan osalta vain sellaisiin asioihin, joissa virallinen syyttäjä on esiintynyt virkansa puolesta. Myöskään syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetusta laista tai sen esitöistä (HE 187/1973, HE 82/1984, LaVM 8/1984) ei ilmene perusteita toisenlaiselle tulkinnalle. Mielestäni valtiolle tuomitun korvauksen periminen sopiikin lääninhallitukselle tai muulle valtion puhevaltaa käyttäneelle viranomaiselle, mutta ei viralliselle syyttäjälle.

Käsitykseni mukaan tuomioistuin riippumattomana ja puolueettomana oikeusturvaelimenä ei ilman selvää lain tukea voi asettaa valtiota parempaan asemaan kuin muuta asianosaista. Hovioikeuden selvityksen johdosta totean

lisäksi, että ainakaan kantelija ei ole mieltänyt hovioikeuden toimineen hänen edukseen.

Käsitykseni mukaan puheena olevan saatavan periminen olisi siis kuulunut valtiota edustaneelle viranomaiselle eli Länsi-Suomen lääninhallitukselle. Saatavan täytäntöönpanossa olisi tarvittaessa tullut noudattaa ulosottolain säännöksiä.

Edellä lausuttu tarkoittaa sitä, että hovioikeuden puheena oleva menettely ei käsitykseni mukaan ole perustunut sakon täytäntöönpanosta annettuun lakiin. En kuitenkaan katso asian antavan puoleltani aihetta muuhun kuin että saatan esittämäni käsityksen Vaasan hovioikeuden tietoon.

Totean lisäksi, että A on korkeimmalle oikeudelle tekemässään valituslupahakemuksessa vedonnut kantelussaan esittämiinsä seikkoihin ja vaatinut, että hovioikeuden tuomio kumotaan ja asia palautetaan hovioikeuteen esteettömässä kokoonpanossa käsiteltäväksi. Korkein oikeus ei 12.4.2003 antamallaan päätöksellä ole myöntänyt valituslupaa.

3.2

Tiedusteluihin vastaaminen

Saatuun hovioikeuden tuomion ohessa edellä mainitun tilisiirtolomakkeen A on asiamiehensä välityksin 6.4.2003 päivätyllä kirjeellä tiedustellut viskaali B:ltä, mihin lakiin hovioikeus katsoi menettelyn perustuvan. B on 7.4.2003 vastannut sähköpostitse tähän tiedusteluun. A:n asiamies on samana päivänä B:lle lähettämällä sähköpostiviestillä ilmoittanut olevansa hovioikeuden kanssa eri mieltä asiasta ja tiedustellut mihin sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n kohtaan kysymyksessä olevat saatavat hovioikeuden mukaan kuuluivat. B on vastannut tähän tiedusteluun sähköpostitse 8.4.2003. Vastauksessaan hän on viitannut mainitun lain esitöihin ja ilmoittanut, ettei hovioikeus tämän enempää jo ratkaisemiaan juttuja selittele tai niistä väittele.

Totean, että viskaali B on vastannut A:n asiamiehen hänelle lähettämiin tiedusteluihin ja ilmoittanut ne lainkohdat, joihin hovioikeus on perustanut menettelynsä. Asiassa ei tältä osin ole ilmennyt oikeusasiamiehen toimenpiteitä edellyttävää virheellistä menettelyä.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1.5 esittämäni käsityksen Vaasan hovioikeuden tietoon lähettämällä sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen päätöksestä myös oikeusministeriölle tiedoksi ja ministeriön harkinnan mukaan tuomioistuinten tietoon saatettavaksi.

- - -